

לקורות

עיר נאוואהרדאק ורבניה

פלך מינסק במדינת ליטא

מראשית זמן ידיעת הופעתה ועד עתה

נערך ונסדר על ידינו :

דוד בהג"ט משה צבי הירש וואלברנסקי
אבד"ק סקידל ונכד של הנאון הגדול מ"ה יחיאל מיכל
הר"י עפשטיין ז"ל אבד"ק נאוואהרדאק בעל ס' ערוך
השולחן, ועוד ספרים :

משה ב"ד שלמה זרמן מארקאוויץ

טיילדי עיר נאמאקסט ומתושבי עיר ראסין פלך קאוונא
בעל המחבר ספר שם הגדולים השלישי ב"ה.
ולקורות עיר ראסין, קראן, ורבניהם בפלך קאוונא

ווארשא

בדפוס השמלי ע"י ארי' יהודה ליב ליפשיץ מוראנווסקי 47

שנת אי"ת תערנ לפ"ק

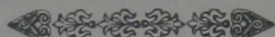
ЛЕКОРЕСЬ ІРЪ НОВОГРУДОКЪ
т. е. Історія г. Новогрудка минской губ.
Составили { Д. Вольбрински изъ Новогрудка
М. Марковичъ, изъ Россіи

ВАРШАВА 1912 г. Тип. Шмидтъ и Швабе Сырск. 4

מערכת נאוואהרדאק

מוקדש ומוקמר לכבוד ידידנו הרב הג' עדין זנאון וכו' חכם ומופר כולו
מתמרים בש"ת ר' מאיר פריץ בה"ר המופלג וחכם ר' חיים ירוחם הלוי נ"י
דאנילעוויטש מעיר זאמבראוו, חתן הרבני המופלג הנביר הנכבד ר'
יצחק אהרן שזוואווע מקאדנע :

המחבר, משה מארקאוויץ מראסיין בע"ס, שם הגדולים השלישי" בית
הסו"ף. זלמן מובי מארקאוויץ מוואלאזין.

מערכת נאוואהרדאק

זכור ימות עולם כינוי שנות
דור נדור (דברים ל"ב. י.)

קרית חכמים היא העיר, נאוואהרדאק, חכמים אשר בחכמתם הופיעו
ארץ, ומצאם גם כן ממשפחות מאירות ארץ, חכמיה המה חכמי
עולם, אשר לא אך ורק לנאוואהרדאק, הועילו לפארה, לפיעה, ולגדלה את
היהדות בה לבצר התורה, להגדיל ההכמה ולהחזיקה, כי אם לכל העולם כולו,
עולם הישראלי ועולמי הקונסורלי, להנדיק מספר אנשיו, באשר כי היא עיר
ואם בישראל, ופתנם הירוע על העיר, ווילנא, העיר הגדולה לאקסם, ירושלים
דלימא, כן אנו על נאוואהרדאק נוכל להניד פתנם זה, ירושלים דלימא, כי
בשריה המצוינים, שרי התורה, חכמיה שרי התבונה, אשר את שמה הגדילו,
ופארו, השפיעה על כל דבר, רוחני, הורני, דתי, מדעי, ונהיתה היא המרכז
הרוח, רוח התורה, והדת, והמדע, ובצדק את זה הפתנם נוכל להניד עליה:

НОВОГРУДОКЪ уѣздн. г. Минской губ., древній Замокъ ея въ
развалинахъ уцѣлѣли только стѣны; жителей было въ 1861 г. 6379,
къ 1 Января 1896 г. 13656 чел. (6965 мужч. и 6691 женщ.): право-
славныхъ 1788, католиковъ 2976, протестантовъ 83, евреевъ 8137,
магометанъ 545, ислов. 65, дворянъ 948, духовнаго сословія 42, по-
четныхъ гражданъ и купцовъ 58, мѣщанъ 12135, военнаго сословія
311, проч. сосл. 52, православныхъ 2, изъ нихъ Борисоглебская
основана въ глубокой древности; болѣе 200 лѣтъ была униатскою Мо-
настырскою Церквію и затѣмъ вновь обращена въ православную; ко-
стеловъ 2, синагога 1, молитвенныхъ школъ 6, мечеть 1, училища:
3-хъ кл. городское, приходское, частное 2-хъ кл. женское начальное
и частное 1-классное еврейское мужское, больница на 30 кроватей,
Аптекъ 2, Благотворительное Общество для воспитанія малолѣтнихъ
сиротъ, дворянскаго Сословія имѣло 17, стипендіатовъ, израсходовало
1110 руб. есть капиталъ въ 10190 руб., въ 1895 г. городскихъ до-
ходовъ 12985 руб. расходовъ 12592 руб. изъ нихъ на город. управ-
леніе 2970 руб. на врачебную часть 450 руб.; фабрикъ и заводовъ 3,
съ 28 рабоч. на 18 тыс. руб.; 1 фабрика для приготовленія лапши-
ныхъ гильзъ, 1 израдова и 1 мыловаренная, типографія, литографія,
фотографія, книжная лавка, Ссудо-сберегательное Товарищество;

А. О. С.

§ 1) **היא** עיר עתיקה רבת הימים מאד, נוסדה מאת הרומים, המלך „וולאדימיר“ הששי לקסרים הרומים מימי ריוורק, והוא אבי הכנסייה הפרבוסלבית ברומיא, כי הוא הראשון שהמביל את העם להתקדש באמונה היוונית—המלך הזה הוא יסד את נאוואהרדאק, עיר במקום בקעים ונבעות, וגם היום חלקים שונים מתוך העיר הנה בקעות גדולות, וחלקים אחרים נבעות, כמו החלק הנקרא ראצעלאחא [Рацелоха] היא כולל בקעה גדולה הבקעה הזאת היא רבת הערך בערכה ההיסטורי, ומספרת, ששמה משחו את מינדאווי הנסיך הגדול הליטאי—והואמוטי בשנת י"ג לא"ף הששי, (1253) לספה"ג) כקבלו עליו את הדת הקטולית והסיר מעליו ומעל עמו את הבערות של עובדי—אלילים, ומשחורו לשם הדת הקטולית, כהיות נאוואהרדאק הבירה הליטאית לפני ווילנא, [עיין בס' דברי ימי רומיא' לה' מנדלפרקן, וכתב, כי לפני ווילנא היתה עיר הבירה חליפות, בנאוואהרדאק ובמראקי, וכו' וזה מראה לנו כי אף לפי דבריו כי גם במראקי היתה עיר הבירה, אבל

Исторія Н. основанъ по однимъ Владиміромъ Св., по другимъ—Ярославомъ 1; нѣкоторые относятъ основаніе его къ 1116 г. и называютъ основателемъ Ярослава Владиміровича, въ 1227 г. упоминается русскій Князь Изяславъ Новгородскій, послѣ котораго княжилъ въ Н. рингольдъ, около 1240 г. Н. былъ разоренъ татарами, но вскоре возобновленъ Литовцами, въ половинѣ XIII в. его Княземъ былъ Войшелгъ Миндовговичъ, который вскоре ушелъ въ монастырь, и Новгородокъ достался Роману Даниловичу Галицкому, владѣвшему имъ также недолго захватившіе его въ 1263 г. Князья Литовскіе съ успѣхомъ отражали нападенія Тевтонскихъ рыцарей и татаръ; оправился только при Витовтѣ, возобновившемъ его укрѣпленія со времени Духовнаго Собора, въ Н. избравшаго Литовско-Русскимъ Митрополитомъ, Григорія Цамблака, онъ сталъ мѣстопробываніемъ намѣстниковъ Митрополита, съ 1444 г. Н.—главный городъ воеводства, въ 1581 г. Мѣсто Собраній Трибунала черезъ каждые два года въ теченіе 20 недѣль, для разбора дѣлъ пяти воеводствъ, съ 1654 по 1660 г. г. Н. находился во власти Русскихъ сильно разорившихъ его при уходѣ, много пострадалъ городъ въ Сѣверную войну, послѣ сильнаго пожара въ 1751 г, онъ упалъ на степень простого мѣстечка, (въ 1795 г. присоединенъ къ Россіи и въ слѣдующемъ году назначенъ уѣзднымъ городомъ Слонимскаго Намѣстничества, въ 1797 г.—отошелъ къ Литовской губ. въ 1801 г. къ Гродненской, въ 1842 г. въ Минской. (Энциклопедіе Словарь Брокгаузъ и Эфрова Томъ 41 Стр. 276) в.-Р.-въ

היא כותב ומתחיל בנאוואהרדאק ראשונה, נהיה היא היא היתה עיר הכירה הראשית כמו יחס פעמערבורג — פאסקווא [ועד היום יש עוד בנאוואהרדאק בית תפלה לנוצרים אשר היתה בית תפלה לרימאים עוד בימי מינדאווג' כהיות העם הרימאי עוד עובדי — אליקים, ההיטורוי' מספרת, כי משחו את מינדאווג בנאוואהרדאק, ובעמק אשר בתוך העיר נאספו המונים לראות, ולפי דברי האגדה הוא העמק הנקרא „ראצעלאחא" כי בתוך העיר הוא :

§ 2) **וכשהתחבר** לממשלת פולין על ידי „המריבונאל" אשר בראשונה היה בצ'ובלין, ואחרי כן בוילנא למדינת ליטא, והשניה אף

הראשונה, היה „המריבונאל" גם כן בנאוואהרדאק פעמים אחדות בשנה : § 3) **על** דבר התישבות היהודים בנאוואהרדאק, התישבותם, וזמן התישבותם, הנה כה, כבואנו אל השאלה הזאת כמו בואנו לשאלה הכללית של

התישבות היהודים ברוסיא, וגורל שאלת השניה יכריע לשפוט כמותו את הראשונה, השאלה הראשונה, היא לנאוואהרדאק כבר, והשניה לכל היהודים ברוסיא, ותוכן השאלה השנית כך הוא, יש אומרים, כי באו היהודים לרוסיא דרך הדרום, כי התישבו בראשונה עוד לפני תורבן הכית, בחצי האי — קרים, ומשם התישבו בכל מדינת רוסיא לפי התפתחות הזמן, כלכוד, סוויאטאפאלק' את מדינת הכוזרים, ולקחם בשביה, הושיבם ברוסיא, וגם, וולאדימיר' בונה ומיסד, נאוואהרדאק' הושיב את שבוייו על נהר „ראס", ובקווב, כה התישבו בחתישבות נכבדה, והתיסלו קהלות נכבדות, עד כי השפיעו להיותם בכל מדינת רוסיא, ובאמת היו על נהר ראס, ובקווב, ובכל החבל הזה קהלות נכבדות בנות תורה וחכמה, ובוואטיקאן ישנם כתבים עתיקים מיהודים אשר חברו ברוסיא בזמן ההוא, והאגדה מספרת כי פתגם זה שגון בפי העם היהודי. **כי מקווב תצא תורה ודבר ד' מסמרוודוב**, [עין בספרי שם הגדולים השלישי מערכת גדולים אות ק', הגאון הגדול מריה קלמן אשכנזי שהיה אבד"ק קווב, בערך קץ המאה העשירית לאלף החמישי וראשית אלף הששי, בימי הגאון המקובל מריה משה הגולה מק"ק קווב בע"ס, אוצר נחמד], זה הוא תוכן הצעה להתישבות היהודים ברוסיא מקווב, ומחצי האי — קרים, אשר שבויים מקרים באו „קוובה", ומקווב התישבו בכל רוסיא, לכן בנאוואהרדאק אנו נאמר כי התישבו מקווב אשר המלך, וולאדימיר' הושיבם מקווב בנאוואהרדאק, אך נראה נא ונחקר :

§ 4) **נאוואהרדאק** נבנתה זה כבר תשע מאות שנה, ובכן לו נאמר כי התישבו היהודים בנאוואהרדאק מקווב, היא לא

נראה לנו יהודים אך לפני ארבע מאות שנה, ומקורם לא נראה שום ספר נאוואהרדקי, או זכר לקהלה (אף קטנה) יהודית בנאוואהרדאק, והיא היתה להתראות

מערכת נאוואהרדאק

להתראות לכה"פ לפני ז' מאות כהנחנו הנחה כי במשך כ' מאות שנה נעשה לקהלה יהודית, עוד להיות העולם אי-קולטרי, איאלקטרי, אי-תלפני, איתלגרפי, אי מסילת הברזל, ולהתיסד קהלה היה עובר זמן של שתי מאות שנה, אבל הלא לפנינו מזכרת נאוואהרדאק אך מארבע מאות שנה, ובכן איפה היו החמש מאות שנה? לכן עלינו להחליט כי שארת קיוב סרה מעל נאוואהרדאק ויהודיה:

§ 5) **אחת** ולא אחרת נשאר לנו להחליט, כי היהודים התישבו בנאוואהרדאק מהוראדנא, יען כי ובאשר הוראדנא נבנתה מאת מיסד נאוואהרדאק, וולארימיר, לכן התיסד משך שתי מאות שנה בהוראדנא קהלה נכבדה מיהודים שבאו מפרוין, ואשכנז, ושמה כבר נתפרסם החלו להתישב בחבל הוראדנא היא נאוואהרדאק, וכה התישבו עד כי במשך שתי מאות שנה נבראה ונראתה לאור העולם העיר נאוואהרדאק; וראיה לדבר כי מתמיד ומקדם היה יחס — גדול בין נאוואהרדאק — להוראדנא, וגם בתקנות הועדים של הנלוות נחשבה לסביבות וגליל ק"ק הוראדנא, משנת שכ"ג עד שנת שפ"ג, אך בשנת שפ"ג בתקנות הועד היא נחשבה לגליל ולסביבות ק"ק בריסק — וגם בין היהודים בין איש לרעהו היה מתמיד יחס — פרמי בין נאוואהרדאק — להוראדנא, ועד היום עוד בבית המדרש הישן נמצאים ספרים עתיקים שנדברו בני הוראדנא לביהמ"ד של נאוואהרדאק, לזכר נשמת פלוני, אלמוני, וזאת מראה לנו את היחס, כהיות אב דר בנאוואהרדאק ובנו בהוראדנא, ונורב ספריו לביהמ"ד לזכר נשמת אביו: § 6) **בראשונה** לפנינו משנת רע"ד (1514 לספה"ג) בתור עיר, ולא בתור יהודית, בימי המלך, זיגמונד הראשון, אשר גדל וכבר

מאד את היהודים, ורב — הראשי ליהודי ליטא, ר' מיכאל יוזעפאוויטש אשר הוא שמוהו לראש היהודים בליטא כבדו מאד, ובשנת רע"ד, הרימו למעלת, אצילים, ולבר זה נתן לו חלקות ארמה, חבירות מסים, ומכסות שונים, קבלנות מיציקת מטבעות בגנזי המלך, ועוד עסקים גדולים ועצומים בערים קטנות עם גדולות, הוראדנא, מינסק, מאהליב, וויטעבסק, **נאוואהרדאק**, דראנאצין, קאמעניץ, ביעלסק, לורמיר, ולוצק; וזאת מראה לנו כי היתה כבר עיר חשובה אשר עסקים היו יכולים להעשות שם; [עין ס' עיר תהלה' להרה"ח ר' אי"ל פיינשטיין ז"ל מבריסק — דליטא];

§ 7) **בשנת** שכ"ג (1563 לספה"ג) הוציא המלך הפולני, מאניפעסטי אל העם, באשר כי מרובים צרכי המדינה העמסנו עליכם היהודים הערים אצלנו בליטא, לזה הן, שנים עשר אלף שאק גראשין, רק כאשר נודע לנו מפי זקני הערים, כי המס הזה כבד עליכם מנשוא, עשינו עמכם חסד להקל מעליכם ותשאו רק משא ארבעת אלפים שאק גראשין, וכבר עשינו חלוקה לחלק הסך הזה בין הקהלות לפי מצבם, וזמן שולחים אנחנו אליכם

מערכת נאוואהרדאק

אחד מהאצילים שיקבץ הכסף מהקהלות, והגנו מצוים עליכם שתשלמו לשלוחינו המגיע מכם, במשך שני שבועות, בלי איחור, ואם אין לכם מטבעות מוזמנים תשלמו בכסף מהותך או בנתחים ליד אנשים בטוחים שיוכרו, ולשלוחינו תתנו מזון ומתיה כל ימי שבתם אצלכם, וזאת החלוקה שנעשה, יהודי קרעמניץ יתנו מאה וארבעים שאק גראשין, אוסטראה שש מאות שאק, לוצק חמש מאות, לודמיר חמש מאות, קהלות אלו יתנו המס שהם להאדון פאוועל אוראן, יהודי קלעצק יתנו חמש עשרה שאק, **נאוואהרדאק** שלשים שאק, פינסק שש מאות שאק, קהלות אלו יתנו להאדון מיקאלאי קורדר, וכו' וכו' :

§ 8) **ובשנת** שכ"ז (1567 לספה"ג) כהיות בבריסק שריפה גדולה, הודיע הקצין ר' דוד שמערל'ס מבריסק, כי בין שאר בתי היהודים נשרפה גם ביתו וגם כתבים שונים וכו', גם שמר — חכירה שעשה אבי המלך עם יצחק בראדאווסקי שותפו בשנות, 1566 — 1564, ועל החכירות שבמינסק, **נאוואהרדאק**, פארליאשי, ומאסם, בשנות 1569 — 1568, ושטרי קבלה מאנשים שונים, וגם שטרות הממשלה הרבה וכו' וכו', [ועיין בס' עיר תהלה להרא"ל פיינשמיין ז"ל] וזאת מראה לנו כי בשנת שכ"ז כבר היתה עיר של קהלה נכבדה ועברית :

§ 9) **ובמות** המלך ויגנדר אונוסט בערך שנת ש"ז (1570 לספה"ג), כהמשח למלך בפולין וליטא, היינריך וואלזייע' בן מלך צרפת, עמדו ראשי היהודים לקהלת נאוואהרדאק, בתוך שאר קהלות נכברות דליטא, לבקשו כי יאשר ויקיים זכויות היהודים שנתנו להם מאת המלכים עד הנה, והוא קיים את בקשתם בחודעה אופיצאלית זאת :

כאשר ביום העטרה גשבענו בשם ד' לקיים כל זכות חופש ודורר שנתנו לעבדינו בפולין וליטא מאת המלכים שלפנינו ולמלאות כל הכתוב בספרי החוקים והמשפטים שלהם בענינים חוכרים ורוחנים ולא לסור מהם, וכאשר בא לפנינו ראשי קהלות ליטא, מראק, **נאוואהרדאק**, בריסק, הוראדנא, פינסק, ושאר ערים וכפרים השייכים לקהלות ההם, כולם בעלי בתים וחצירות, ובקשו מאתנו לאשר ולקיים בכתב מפורש כל הזכויות והקנינים שלהם בכלל ובפרט, כפי הפירוויזניעם שנתנו להם מאבותיהם אשר הזכויות ההם, לשמחת לבם נשמרו ונתקיימו בכל ימי המלכים שלפנינו ע"י כן הגנו נותנים און קשבת לבקשתם, וגוסף ע"י הזכויות שנתנו לעבדינו בכלל, קיימנו גם הזכויות של היהודים מהקהלות בכלל, וש"י יחידים בפרט, שיאכלו מפורש בספר הזה, בימים הבאים, וישמרו לעד לעולם בלי שינוי, ככל הכתוב מפורש בספר הזה, ולא לשנות החוקים והמשפטים הכתובים בספר החוקים (סטאטוט) הישן,

אשר

מערכת נאואהרדאק

אשר על פיו יתנהגו ויתהלכו - תמיד כל הימים, ובמשפטיהם ישפטום.
(וואסמאר. 81 נומער 7.)

§ 10) בשנת שפ"ג (1623 לס'ה"ג) אנו מוצאים את **נאואהרדאק**
בועד של שנת שפ"ג, הוסכם כה, אודות קבצנים העושים

משום בארץ ומתהלך בה וכו' וביותר אנשים בלתי מחוגגים ומתלכשים במל"ת
שאינו שדהם, ובאים בחלוקא דרבנן לדרוש ברבים וכו', העושים מעשים של
נבלה וכו', על זאת עלה וננמר, בהרם, ובשמתא, ובקנס גדול ממון הערוך
די מסת ירו, שלא יותן כלום לקבצן בעולם, זולת ענלה (פוגה) לשלחו משם
ולחקן, ואין להחזיקו בבית יותר ממעת - לעת, גם שלא ליתן לשום אדם
לדרוש ברבים, ואם יזורו מצחם לדרוש שלא ברשות, וירידוהו בחרפה
וכו', אם לא שיש בידו ספר אגרת מראש אב"ד, דהיינו יושבי סביבות ק"ק
בריסק יתנו עניהם אל אגרות ק"ק בריסק, יושבי סביבות ק"ק הוראדנא ק"ק
הוראדנא, ק"ק פינסק לק"ק פינסק, ואיש אשר ידמה בנפשו לנהוג בו מדת
רחמנות לעבור על תיקון זה, נחשב לו לעון להענישו בחרם, ושמתא, ועונש
ממון זולת שאר עונשין ורדיפות, ואלה הם הנבולים מהסביבות, סביבות
ק"ק בריסק, מעזריטש, וואיהן, ואנאווי, ראש, למאז, ביאלי, ביעשצאן,
ולאדאווי, קארני, סלאוויטין, וויסאקי, אמסטיב אווי, קאברין, הארארעץ,
פרווינא, מאלטש, סעלץ, צערנאוויץ, קאמעניץ, שערעשאו, ראזנאי, סלאנים,
דווארעץ, **נאואהרדאק**, ניעשוויץ, סלוצק, מינסק, מאהליב, ויושבי רוס',
וכו' וכו', [עין מ' "עיר תהלה" להרה"ח ר' ארי' לייב פיינשטיין ז"ל מבריסק
— דלימא:

כה גדלה העיר נאואהרדאק בעמדה בקהל הקהלות הנכבדות, אך
הרבנים שלה, רועיה, מוריה, מורי — התורה והתבונה, ונבונה,
בלתי נודעים לנו רק מן תחלת המאה הרביעית לאקף הששי, אז היה הגאון
המופלא המקובל אלקי מו"ה **אברהם אבא** ז"ל שהיה נקרא בפי כל ר'
אבא מארי' שהיה אב"ד בכמה קהלות קדושות במדינת ליטא, ואח"כ נתקבל
לאב"ד נאואהרדאק שהיה תלמיד של הגאון רשכבה"ג מו"ה אברהם יהושע
העשיל אב"ד וריס' דק"ק לובלין ובק"ק קראקא הנקרא רבי ר' העשיל' שנפטר
בשנת תכ"ד, וכן של הגאון המובהק מו"ה יעקב אבר'ק ווינא, נין ונכד
להנאונים בע"ס, תרומת הרש"ן, ומהר"ם פאדווא, ומהר"י מינץ, זכר כולם
לחיי עד, ותתן של הגאון הנדון בדורו מו"ה ישראל איסרל, אב"ד לובלין,
בהנאון מאוה"ג מו"ה משה אב"ד וריס' דק"ק לובלין בע"ס, מהדורא בתרא'
על הש"ס, חתן של רבינו מהרש"א ז"ל, ובניו של הגאון מו"ה אברהם אבא
אב"ד הנ"ל היו הנאונים מו"ה ישראל איסר אב"ד בריסק — דלימא, ובק"ק
פינסק

פינסק, ומ"ה א"הו אב"ד' משארטקוב, וחזקו ש' הנאון בדורו, מ"ה זאב וואלף הכהן אב"ד' לאמזא, ובק"ק בריסק, [ע"ן בספרי, שם הגדולים השלישי]:

ביכיון היה הנאון מ"ה יוסף מגדולי עיר נאוואהרדאק, ואח"כ היה לאב"ד' בריסק — ד"מא, [ע"ן במ' עיר תהלה' להרא"ה פיינשטיין ז"ל מבריסק — ד"מא,]:

אחרי הנאון מ"ה אברהם אבא מארי אב"ד הנ"ל, נתקבל לאב"ד' נאוואהרדאק, הנאון מ"ה **ראובן** ז"ל, (חתן ש' הנאון החסיד מ"ה אליעזר ז"ל, ובן ש' הרב הגדול מ"ה משה ז"ל, בן הרב מ"ה יהודה ז"ל, בן הנאון מ"ה משולם זלמן ז"ל, אחיו ש' הנ"מ אברהם ז"ל, בנו ש' רבינו מהרש"א ז"ל, [ע"ן בספרי, שם הגדולים השלישי]):

ביכיון היה הרה"ג המופלא מ"ה **שמואל** ווילנער, שהיה מ"מ ומ"ץ דק"ק נאוואהרדאק, בן הרבני מ"ה שמע"קא מסרצק, חתן הרב הנאון מ"ה לוד קאידנובר ז"ל, אחיו של הנאון מהרש"ק ז"ל, [ע"ן במ' קריה נאמנה' צד ק"ח להרה"ח מ"ה שמואל יוסף פ"ן מוויזנא]:

אחרי הנאון מ"ה ראובן אב"ד הנ"ל, נתקבל לאב"ד' נאוואהרדאק, הנאון מ"ה **יצחק אייזיק** שהיה מקורם אב"ד' לעכעוויטש ואח"כ נתקבל לאב"ד' הנ"ל:

אחרי הנאון מ"ה יצחק אייזיק אב"ד הנ"ל נתקבל לאב"ד' נאוואהרדאק הנאון הגדול בדורו מ"ה **אריה** ל"ב שהיה אב"ד' הנ"ל, ואח"כ נתקבל לאב"ד' ור"מ דק"ק וויטעבסק, נפטר בשנת תקצ"א כ"ח טבת, חבר מ' דברי אריה' עה"ת, כ', שהיה חתן ש' הנאון הגדול המסובל איש א"ק מ"ה שמחה הכהן ראפפורט שהיה אב"ד ור"מ דק"ק דובנא, ובק"ק לובלין והג"צ, ובק"ק הוראדנא, ומנו"כ בעיר שעברשין בשנת תע"ח ז' אב, הנקרא רבי ר' שמחה, ואבי ש' הנאון מ"ה שמחה אב"ד' לענטשנא, והרב ר' אורי טקאמאי, והרב ר' נתן מקיראן, והרב ר' זאב וואלף, והרב ר' מאיר, והרב ר' צבי הירש, והרב ר' ברוך מפאלאצק, והרב ר' בנימין, וחזקו של הרבנים מ"ה מרדכי מהוראדנא, ומ"ה חנניה ליפמאן, ומחתנו ש' הנאון הגדול מ"ה ישראל ז"ק אב"ד' בירו, [ע"ן בספרי, שם הגדולים השלישי]:

אחרי הנאון מ"ה אריה ל"ב אב"ד הנ"ל, נתקבל לאב"ד' נאוואהרדאק, הנאון מ"ה **נפתרי הירץ** ז"ל, בן הנאון מ"ה אשר שהיה אב"ד' אליק, ובק"ק נהרא"ה, בהנאון מ"ה ישראל איסר אב"ד' בריסק — ד"מא, ובק"ק, פינסק, בהנאון המסובל מ"ה אברהם אבא מארי אב"ד' נאוואהרדאק הנ"ל

הניץ; והג' מריה נפתלי הירץ אביד' הניץ היה אבי של הגימ' חיים אבריק זי"ר :
אחרי הגאון מריה נפתלי הירץ אביד' הנ"ל, נתקבל ל'אבריק' נאוואהרדאק הגאון
 מריה **מרדכי מרקיל** זי"ר, נמצא פסק דין ממנו בשנת תקנ"ג :
אחרי הגאון מריה מרדכי מרקיל אביד' הניץ, נתקבל ל'אבריק' ורי"מ דק"ק
 נאוואהרדאק והנצי"ל, הגאון המפורסם מריה **יעקב צבי הירש** זי"ר.
 הובא בס', תולדות אדם' הגדפס בעיר דיהרנפורט בשנת תקס"א :

אחרי הגאון מריה יעקב צבי הירש אביד' הניץ, נתקבל ל'אבריק' ורי"מ דק"ק
 נאוואהרדאק הגאון המפורסם בדורו מריה **ישראל** במריה יהודה לייב
 שהיה מתחלה אבריק מאהליב ואח"כ נתקבל ל'אבריק' ורי"מ דק"ק הנ"ל, חבר ס'
 אבן בוחן' והוא ראיות על נצחיות התורה, ותשובה ל'אפיקורסים' גדפס
 בפפרא' בשנת תקנ"ט, וס', ויכוח תלמודי', אמתי עם זמרי' גדפס בווארשא בשנת
 תקנ"ה, וס', מדת חסידות' ע"י מוסר גדפס בווארשא בשנת תקנ"ח, וס', תאות
 צדיקים' ע"י דרושים גדפס בווארשא בשנת תקנ"ח ועוד ספרים בכ"י, [ע"י
 בספרי, שם הגדולים השלישי] :

אחרי הג' מריה ישראל במריה יהודה לייב אביד' הניץ, נתקבל ל'אבריק' ורי"מ דק"ק
 נאוואהרדאק והנצי"ל הגאון המפורסם מריה **משה** זי"ר, ואח"כ נתקבל
 ל'אבריק' אורלא, הובא הסכמותו ע"י ס', 'יצירה' עם פירוש הגר"א זי"ר הגדפס
 בעיר הוראדנא בשנת תקס"ו, ועל שו"ע יו"ד עם ביאור הגר"א זי"ר הגדפס
 בהוראדנא בשנת תקס"ו, ועל הגדה ש"פ עם פ"י הגר"א זי"ר, הגדפס
 בהוראדנא בשנת תקס"ו, בן הגאון מריה נתן נטע ז"ל, אחיו של הגאון מאה"ג
 מריה שמואל אבריק אמרוד, בע"ס, תשובת שמואל', וס', חרושי מר שמואל',
 בנוי של הגאון מריה יוסף ז"ל, בהגאון מאה"ג מריה שמואל אביד' ורי"מ דק"ק
 פיורדא בע"ס, בית שמואל' ע"י שו"ה אה"ע, חתן הגאון הגדול מופת הדור
 מריה אריה לייב אביד' ורי"מ דק"ק קראקא, הנקרא רבי ר' לייב דער הויכער',
 חתן הגאון הגדול מריה אפרים פישל אבריק לבוב, נכד הגאון מריה ווישל
 הנזכר בסמ"ע סימן ס"ב סק"ב, חתן רבינו מהרש"י זי"ר, הגדפס בתשובותיו
 שסדר יחסו עולה עד רבינו רש"י זי"ר, דור ל"ג אהתנא רבי יוחנן הסנדלר,
 דור ד' לרבן גמליאל הזקן, נכד הזל הזקן, מנוע דור מלך ישראל' חי וקיים
 ז"ע, [ע"י בספרי, שם הגדולים השלישי] :

אחרי הגאון מריה משה אביד' הניץ נתקבל ל'אבריק' נאוואהרדאק הגאון
 הגדול המפורסם בדורו מריה **דוד** זי"ר, ושם מנו"כ בשנת תקצ"ז כ"ד
 כס"ו בן ס"ח שנה, [ונמצא הספרים ע"י בס', דרכי יוסף, ובס', נזע ישישים']
 חבר ס', גילא מסכת' ע"י שו"ה, דרושים, והספרים גדפס בוויילנא בשנת תרי"ה,
 והבור על הש"ס על סדר מועד, בכ"י, בן הרה"ג מריה משה מקלעצק שחבר
 חרושי

חרושי תורה בכ"י, וחתן של הנאון מ"ה אביעזר אבד"ק ברעסמאוויץ שנפטר בשנת תקפ"ט, ובנו היה הרב הג"מ משה אבד"ק קארעליטש שנפטר בשנת תר"ה בן פ' שנה, ונדפס ממנו חרושי תורה בס' גזע ישישים הג"ץ, [עין בספרי, שם הגדולים השלישי]:

בימיו היה הנאון מ"ה **נתן נטע** שהיה ראב"ד ומר"ץ דק"ק נאואהרדאק, נפטר בערך שנת הק"ץ בן פ' שנה, ובס' נליא מסכת נמצא שם הספד עליו:

וגם היה בימיו המאוה"צ החכם השלם הדרשן המפורסם מ"ה **חנוך זונדיר** במ"ה ישעיה לוריא טק"ק זאנער חרש, שהיה מקודם מ"מ דק"ק זאנער ואח"כ נתקבל ל"מ"ס דק"ק נאואהרדאק, נפטר בעיר בריסק — דליטא בשנת תר"ז ב"ז שבט, חבר ס' כנף רננים, וס' מומות כנפים, על דרושים שונים והגהות והערות לספרו. כנף רננים הג"ץ, וגם חבר ס' על הדרוש וחבור על שמות הגרופים ומזכרים בספרו, כנף רננים הג"ל ברך כ"ב במאמר ימים אומרים: **אחרי** הנאון מ"ה דוד אב"ד הג"ל נתקבל ל"מ"ס נאואהרדאק, הנאון המובהק המפורסם מ"ה **אלכסנדר זיסקינד הרכבי**, נפטר בשנת תר"ב, [ובס' שמע יעקב] להרה"צ המופלא הדרשן מ"ה יעקב ב"ד צבי הירש מ"מ ומר"ץ דק"ק נאואהרדאק נמצא שם הספד עליו הנדפס בליק בשנת תר"ץ, [הובא בשו"ת קהלת יעקב בחלק התשובות חלק יו"ד סימן א' בדיון ולד בהמה שאסור באכילה אם הז' ימים צריכים להיות מעל"ע או לא, להנאון הגדול מ"ה יעקב אבד"ק קארלין הנדפס בוילנא בשנת תר"ז, והסכמתו נמצא על כמה ספרים, מהם על ס' גבורות אר"י על בס' תענית מרבינו בע"ז, שאגת אריה הנדפס בוויילנא בשנת תרכ"ב, ועל ס' עמק הלכה הנדפס בוויילנא בשנת תר"ז, ועוד על כמה ספרים, אחיו של הרה"צ מ"ה אלחנן הרכבי מעיר נאואהרדאק ובסוף ימיו עלה לעיה"ק ירושלים ת"ז ושם מנוי בשנת ת"ר, בניו של הרה"צ הצדיק מ"ה גרשון מאוויץ, אשר עלה בשנת תקפ"ז לאה"ק ותישב בעיה"ק צפת ת"ז ויסד שם ישיבה ויקן כרמים אשר הבנסותיהם הקדיש לכלכלת הישיבה ושם מנוי, וגם היה הנאון מ"ה אלכסנדר זיסקינד הרכבי אב"ד הג"ץ רבו של הנאון הצדיק מ"ה גרשון חן טוב מילדי עיר סוויסלאן ומתושבי ק"ק ביאליסטאק שנפטר בשנת תרל"ג ר"ח שבט בע"ס, מנחה חדשה, [עין בספרי, שם הגדולים השלישי]:

בימיו היה הרה"צ המופלא הדרשן מ"ה **יעקב** ב"ד צבי הירש מ"מ ומר"ץ דק"ק נאואהרדאק, בע"ס שמע יעקב הנזכר לעיל: **וגם** היה בימיו הנאון מ"ה **משה בירדכי** מגדולי עיר נאואהרדאק, נפטר בשנת תר"ז, והנאון הגדול מ"ה אליהו שיק אבד"ק לירא הספידו,

וגם הובא בשורת קהלת יעקב' להגאון מאוה"ג מ"ה יעקב אבד"ק קארלין הנזכר לעיל.

אחרי הגאון מ"ה אלכסנדר זיסקינד אב"ד הני"ץ נתקבץ לאבד"ק נאוואהרדאק הגאון הגדול מאוה"ג הצדיק המפ"ר **יצחק אלחנן ספעקטאר** ז"ל, שהיה מקורם אבד"ק זאבעלין, ובק"ק ברעזין, ובק"ק ניעשוויז, ובק"ק הני"ץ, ואח"כ נתקבל לאבד"ק קאוונא ושם מנ"כ בשנת תרנ"ז כ"א אדר בן פ' שנה לימי חייו, חבר ס' „באר יצחק", וס' „נחל יצחק", וס' „עין יצחק", וס' „עין יצחק השני", והערות על ס' שרת, גודע ביהודה' הנדפס בוויזנא בשנת תרי"ט כ"י, בן הרב הגאון הצדיק מ"ה ישראל איסר ב"ר אלחנן שהיה אבד"ק ראש פ"ך הוראדנא, שהיה תלמיד של הגאון המופלא מ"ה בנימין דיסקין אבד"ק לאמזא ותלמיד ש"ץ הגאון הגדול מ"ה אליהו שיק אבד"ק זינדא, ואבי ש"ץ הגאון הגדול המפורסם מ"ה צבי הירש ראבינאוויץ שהיה אבד"ק מיטאווי, ומ"ט ומר"ץ דק"ק וויזנא, ואב"ד דק"ק קאוונא ושם מנ"כ בשנת תרע"ג שבט, ושל המאוה"ג התיב מ"ה חיים שהיה דיין ומר"ץ דק"ק קאוונא שנפטר בשנת תרל"ד בן צ"ח שנה, [עיין בספרי שם הגדולים השלישי] ויותר פרשה גדולתו הלא היא כתובה בס' „תולדות יצחק" להרה"ג מ"ה יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא, הנדפס בווארשא בשנת תרנ"ז:

אחרי הגאון מ"ה יצחק אלחנן אב"ד הני"ץ, נתקבץ לאבד"ק נאוואהרדאק הגאון הגדול המפורסם בלורו מ"ה **ברוך מרדכי ליבשיץ** ז"ל שהיה מקורם אבד"ק סעמיאטין, ובק"ק ווילקאוויסק, ובק"ק הני"ץ, ואח"כ נתקבל לאבד"ק שעדליץ ושם מנ"כ בשנת תרמ"ה ביום א' דפסח בן ע"ז שנה, חבר ס' „ברית יעקב" שרת ע"ד שו"ע, וס' „בית מרדכי" דרושים והספדים, וס' „מנחת בכורים", ועוד בכתובים לקומים על הירושלמי, וגם חבר דרושים והערות על ס' שרת, גודע ביהודה' הנדפס בוויזנא בשנת תרי"ט כ"י, וגם הובא בשורת, עמודי אור' בסימן פ"ה, שהיה תלמיד ש"ץ הגאון המופלא מ"ה בנימין דיסקין אבד"ק לאמזא, בן הרה"ג מ"ה יעקב קלאצקי מעיר ווילקאוויסק שנפטר בשנת תר"ז, בהגאון החריף מ"ה ברוך ספפד"ט הנקרא ר' ברוך פראנקפורטער, ומצד אמו היה נין ונכד ש"ץ הרב הגביר הראש והגנ"ד המפורסם מ"ה יעקב פרץ אחד מראשי מנהיגי דק"ק ווילנא שנפטר בשנת תק"ט ג' תמוז, ובנו הוא הרב הגדול המפורסם מ"ה יעקב זלמן ליבשיץ שליט"א מבריסק—דלימא, אשר נדפס ממנו קונטרס חרושי תורה בס' „אמרי שפר" לניסוח הגאון הגדול מ"ה אליהו קליאצקין שהיה אבד"ק סארימפול וכעת אבד"ק לובלין, וחתניו הם הגאון מ"ה אליהו קליאצקין, הזה

מערכת נאוואהרדאק

הזה, וחתנו השני הנאון מ'יה' יחיא'ל שהיה אבד'ק מלייציץ זכ"ת
ראבד'ק שעד'יץ [עיין בספרי שם הגדולים השלישי]:

בימיו היה הרב הגדול מ'יה' אברהם שהיה דיין דק'ק נאוואהרדאק,
נפטר בשנת תר"ט, ובס' זרע אברהם נמצא שם הספד עליו הנדפס
בווילנא בשנת תרמ"ח:

אחרי הנאון מ'יה' ברוך מרדכי אב"ד הגי' נתקבל לאבד'ק נאוואהרדאק,
הנאון הגדול המפורסם בדורו מ'יה' יחיא'ל מיכל הלוי עפשטיין

ז"ל, שהיה מקודם אבד'ק נאוואזיבקוב פ"ך משערנינוב ואח"כ נתקבל
לאבד'ק הגי' ושם מנ"כ בשנת תרס"ח כ"ב אדר שני בן ע"ט שנה, חבר ס'
אור לישרים פ"י ע"ס, הישרי רבינו תם ע"י סדר נשים וס', ליל שמורים
ע"י הגדה ש"פ, וס', ערוך השולחן ע"י ד' שו"ע, כל אלו נדפסו, וס', קול
בן ציון ע"י דרושים כ"י, ובאור ע"י הירושלמי כ"י, וחרושים ע"י השם כ"י, בן
הרב מ'יה' אהרן הלוי, בהרב מ'יה' צבי הירש הלוי, בן הרב מ'יה'
יחיא'ל מיכל הלוי מאורעצא, בן הנאון מ'יה' דוד הלוי אבד'ק הלוסק, בן הנאון
מ'יה' יצחק אייזיק הלוי מסרוצק, בהנאון מ'יה' אברהם הלוי עפשטיין אבד'ק
רעכניץ בע"ס שו"ת, ברכת אברהם, בן הנאון מ'יה' מאיר הלוי עפשטיין,
בהנאון מאוה"נ מ'יה' אברהם הלוי עפשטיין אב"ד ור"מ דק'ק הוראדנא, ובק'ק
בריסק — דליטא, בן הנאון מ'יה' טאיר הלוי עפשטיין, מנזע הנאון רשכבה"נ
מ'יה' נתן הלוי עפשטיין הנוכח כמה פעמים בתשובות מהר"ם מינץ ולמעלה
בקודש מבני בניו של הנאון רבינו אהרן הלוי מברצלוניא הנודע בשם הרא"ה
ז"ל בע"ס החינוך, וס', בדק הבית, ב"ד יוסף, ב"ד בנכנשתי, ב"ד זרחיה
הוא רבינו בע"ה המאור, ב"ד יצחק, ב"ד זרחיה מברצלוניא, ב"ד שם טוב
הלוי, שרשם לבית אבותם מנולי ירושלים מוצאם, והנאון מ'יה' יחיא'ל מיכל
הלוי עפשטיין אב"ד הגי' הוא אבי ש"ה הרב הנאון מ'יה' ברוך הלוי עפשטיין
שליט"א מפינסק בע"ס, תורה תמימה עה"ת, ועוד ספרים, ושל הרה"ג מ'יה'
דוב בער הלוי עפשטיין מוויילנא כעת הוא נכאי בהישיבה הק' עין חיים
בעיה"ק ירושלים ת"ו, ותורת של הנאון מאוה"נ מ'יה' נפתלי צבי יהודה בר"ץ
ז"ל אב"ד ור"מ דק'ק וואלאוין בע"ס שו"ת משיב דבר, וס', העמק דבר —
והרחב דבר, עה"ת, ועוד ספרים, ושל הרב הנאון מ'יה' משה צבי הירש
וואלברנסקי ז"ל שהיה אבד'ק סקידל, בע"ס שא"ל וענה על שו"ת, וס' תורת
משה ע"ה מס' ב"ק, [עיין בספרי שם הגדולים השלישי]:

אחרי הנאון מ'יה' יחיא'ל מיכל הלוי אב"ד הגי', נתקבל כעת לאבד'ק
נאוואהרדאק הנאון המפורסם מ'יה' מנחם מענדל קראקאווסקי
שליט"א

שלימא, שהיה מקודם אבר'ק מיטקעוויטש ובק'ק האסלאוויטש, חבר ס' עבודת המלך' על הרמב"ם ז"ל כ"י, וס' ארזי הלכנו' על ש"ת, כ"י, וס' יעד הלבנון' על סאטרי חדוש ודרוש, כ"י, והובא הסמכותו על ס' תהלה לדוד' על תרי"ג מצות הנדפס בירושלים בשנת תרס"א, ועל ס' ממע משה' על שו"ע אה"ע הנדפס בשנת תרנ"ה, בן הרב המופלא מ"ה צבי הירש מוילקאוויסק פ' סובאלק, נין ונכד של הגאון הצדיק מ"ה דניאל ראב"ד'ק הוראדנא בע"ס הצדי דניאל' על שו"ע יו"ד, ושל הגאון רשכבה"ג מ"ה משה אבר'ק הוראדנא בע"ס, תפארת למשה' על שו"ע יו"ד, ונכד של הגאון הגדול מ"ה צבי הירש אבר'ק צוקאטש בע"ס, חמדת צבי' על הש"ס, ומצד השני הוא נין ונכד לרבינו בעל תוספות יו"ט' על המשניות, ושל הגאון המופלא המקובל אלקי מ"ה יחיאל היילפרין אבר'ק מינסק בע"ס, סדר הדורות', ונין ונכד של הגאון הצדיק מ"ה ישעי' זעכוויצער ז"ל, ז"ע, והגאון מ"ה מנחם מענדיל אביד הנ"ל הוא חתן של הגאון המפורסם בדורנו מ"ה אליהו הלוי פיינשמיין שלימא הגאבר'ק פרוזינא, וניסו של הגאון מ"ה משה הלוי סאלאוויצ'ק שלימא שהיה אבר'ק ראמיין וכעת אבר'ק האסלאוויטש, [ע"ן בספר' שם הנדורים השלישי]:

הרב מ"ה דוב בער שלימא הרה"ג המופלא כעת דיין ומו"ץ דק"ק נאזואהרדאק:

נדולה

הרה"ג בת"י וחוקר נפלא בתולדות גדולי הדור מ"ה **אפרים בורדכי** במ"ה שלמה זלמן הלוי עפשמיין שלימא, חבר ס' מירא דכ"א' על פרקי אבות, וס' מתנה אפרים' על המהרש"א, וס' נבחרות האר"י הוא תולדות משפחת עפשמיין הלויים, ונדפס ממנו שא"ה ותשובה, כהפס"ס שנה ב' וזכרת ו', ועוד, נין ונכד להגאון התריף מ"ה אברהם מאיר הלוי עפשמיין אביד ורי"מ דק"ק מוש חדש, ובנו הוא הרב הגאון מ"ה אברהם הלוי עפשמיין שלימא כעת אבר'ק סאקאלי פלך לאמוזא אשר נמצא ממנו חדושים בכמה ספרים:

הרה"ג בת"י מ"ה נחמן צבי געצאו שלימא, חבר כמה ספרים, מהם, אדר, דרשות ציוני', הדעת או הזכרון והשכחה', התנאים והעם', מ"ש ילדות', ניין יאבר', על נהרות בבל', בני חלקים, וגם נדפס ממנו חדושי תורה בכמה סכ"ע, בן המופלג הצדיק מ"ה אברהם יוסף נעצאד

מערכת נאואהרדאק

געצאו מעיר מינסק, בהיר ארץ, בהמפלג ר' נתן, בן המפלג ר' אליקים
נעץ ז"ל:

הרב החכם השלם הבלשן חוקר בקדמוניות ד"ר ר' **אברהם אליהו**
הרכבי שליט"א יליד נאואהרדאק כעת דר בפעטערבורג, חבר
היהודים לשפת הסלאווים, זכרון לראשונים וגם לאחרונים, דברי הסופרים
המושלמים על אנדות הסלאווים והרומים, ספורי הסופרים העברים על
אלות הכוזרים, ועוד כמה וכמה ספרים, וגם נמצא ממנו הנהות והערות על
כמה וכמה ספרים, בן הרה"ג המופלא מריה יעקב הרכבי מנאואהרדאק, ובסוף
ימיו תקע אהליו בעיה"ק ירושלים ת"ו והיה שם ריש ישיבה ומרבין תורה
ברבים ושם מנ"כ בשנת תרנ"ד י"א אבול, בן הרה"ג מריה אלחנן הרכבי
מעיר נאואהרדאק ובסוף ימיו עלה לעיה"ק ירושלים ת"ו ושם מנ"כ בשנת
ת"ר, אחי הגאון המפורסם מריה אלכסנדר זיסקינד הרכבי שהיה אבד"ק
נאואהרדאק, בנו של הרה"ג מריה גרשון ז"ל מאיוויע, אשר עלה בשנת
תקפ"ו לאה"ק ויתישב בעיה"ק צפת ת"ו ויסד שם ישיבה ויקן כרמים אשר
הבנסותיהם הקדיש לכלכלת הישיבה ושם מנ"כ:

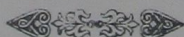
בה גדלה העיר **נאואהרדאק** בערכה הרוחני, אך במצבה החומרי
נפלה מאד, כי אין בה מסילת הברזל, ואין שום התפתחות אירופאית—
קולטורית אך קוה נקוה, כי התורה תגדל, התבונה תשגא על כולנה:

אספנו ורקמנו ממקורים נאמנים.

דוד, בהג"מ משה צבי הירש **וואלבריינסקי** אבד"ק סקידל ונכד של הגאון
הגדול מריה יחיאל מיכל הלוי עפשטיין הגאבד"ק נאואהרדאק בע"ס
„ערוך השולחן, ועוד ספרים;

משה מארקאוויץ מראסיין בע"ס המחבר ס' „שם הגדולים השלישי" בשני
חלקים, ולקורות עיר ראסיין, קידאן, ורבניהם בפ"ד
קאוונא:

תם ונשרם ישרבע

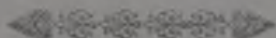

ברכת המוגמר

הנני נותן תורה וברכה לכבוד בני הרב הג' החריב
החז"ש יר"א ר' זלמן טובי מארקאוויץ נ"י
מואלאזין, בעד הנהגתו הרבה, שקיים כבוד אב, וגם
אברך את רעותו הצנועה העדינה המשכילת מנכ"ל מרת
איטל תחי', ועם בתם החביבה והנעימה מרת ישרה
תחי', שיחיו בשלום ונחת, ויכלו ימיהם ושנותיהם בסוב
ובנעימים א"ס, כחפצם וכרצון אביהם,

המחבר. משה מארקאוויץ

בע"ה המחבר כפר שם הנדולים השלישי בשני חלקים,

שמות הפרענומער אנטען

מגריבי עמינו, ומעירנו, ראסיין *) שאני מתגורר בתוכם, יתברכו בכמוס, שהווילו זהב מכיסם, כפי השנת יום, וכפי נדבת לבם, להוציא מחברתי לאור עולם, בספר יוחק שםם, לזכרון עד עולם, הן ועושר בכיתם, ולעד העמור צדקתם, אמן, עפ"י סדר א"ב:

הגאון המפורסם מ"ה יהושע מרדכי בהרב ר' ישראל איסר קלאצקין שליט"א הגאב"ד דעירנו, הרב הגאון מ"ה אהרן שמואל הכהן כ"ץ שליט"א רב ומו"ץ דעירנו,

א

ר' אברהם צבי ב"ר שלמה מרדכי פרוטמן

מראסין הרר ביורבורג

ר' אברהם יצחק ב"ר רפאל לורני

ר' אברהם לעסקי

ר' אברהם אבא נואלעוויץ

ר' אברהם אורי ב"ר דוד שחתי ראוענצייני

מראסין הרר בשיקאגא

הרה"ג ר' אברהם דוב טערנא חתן הגאב"ד

דבאבט

הר אהרן נוראק שויב דעירנו

ר' אהרן אלכסנדר גאלדבערג

ר' אהרן פיין

ר' אהרן צמח וואלפע

ר' אהרן הכהן שלאטאו

ר' אהרן נרינבערג ח"ר יחזקאל הצרקן ע"ה

ר' אהרן בלאך

לזכרון בעד נשמת ר' אהרן ב"ר מנחם דאווידאו

ע"ה

ר' אורי ב"ר מאיר ואכער

ר' אורי ליב ב"ר שמואל פאלונסקי

ר' ניהודה אידל קירשענבוים

ר' ויצחק אייזיק ב"ר נרשון טאץ מראסין הרר

בשאוויס

ר' ויצחק אייזיק ב"ר שמיאל קצב

ר' ויחאל איכל ב"ר דוד בער בארז

ר' אלחנן אנשיל מראסין הרר במאוריג

ר' אלשער, מרפס כראסיין

ר'

הגאון מ"ה אברהם דימאנט שליט"א הגאב"ד

דיורבורג

ר' אברהם וואלפע

ר' אברהם יצחק נראדניק

הרה"ג עדין לנאן ר' אברהם מרדכי ב"ר

אליעזר מאיר האראשין חתן הרה"ג ר' שמואל

דוד חאלויטא שויב דטיקטין.

ר' אברהם אלי פאסעל

ר' אברהם יצחק ב"ר יעקב עפשטיין

ר' אברהם אבא קליבאנסקי

ר' אברהם אבא לעוויץ

ר' אברהם אבא אהרנסאהן

ר' אברהם יצחק וילבערשטיין

ר' אברהם אבא ב"ר שלום וקיש מראסין

הרר בפעטערבורג

ר' אברהם העלמאן ב"ר דוד פרעס

ר' אברהם חיים ב"ר זלמן בערמאן מראסין

הרר בלידא

הרה"ג ר' אברהם יצחק הכהן נרישקא

ספלאטניצא

ר' אבא שלמה ב"ר יעקב אכעלמאן מראסין

הרר בליבוי

ר' אברהם יצחק שאבאשעוויץ

ר' אברהם ניסן ב"ר משה מרדכי מישלעוויץ

ר' אברהם אבא ב"ר רפאל שאנדמאן

(*) כ"מ שנכתב שמו סתם ולא שם עירו הוא מעירנו ראסיין

שמות הפרענומער אנטען

ר' אליהו מאיר מעהל לכית ברודא
 ר' אליהו מאנקאווסקי מראסין הדר בזאיראוסק
 ר' אליהו ב"ר יוסף עמעם
 ר' אליהו ב"ר שמואל חלב מראסין הדר
 בקאונא
 הרה"נ עדיו לנאן ר' אליהו קמחי בן הרב
 הנאון אברק ניובאדקי
 ר' אליהו ב"ר ירחמיאל פיין מראסין הדר
 בקעליס
 ר' אליהו ב"ר שמואל לאוראין
 ר' אליהו מענדיל ב"ר יעקב ויו
 ר' אליעזר לעווין
 ר' אליעזר ליב פערסקי טוואלאוין
 ר' אליעזר סנ"ץ
 ר' אליעזר יצחק פיין
 ר' אליעזר פערלאו
 ר' אליעזר ב"ר זאב משה מנעמאקס
 ר' אפרים ב"ר יעקב שמערין
 ר' אריה ב"ר מרדכי מוב"י פרעס לכית
 קאצינעלענבויען
 ר' אשר ב"ר צדוק מארקאוויץ מראסין הדר
 בנאורק

ב

ר' בנימין ניווידעל
 ר' בנימין שומאן משאוויץ
 ר' בנימין בינה ב"ר שמרי' הבהן קאפלאן
 מראסין הדר בגרינקישאק
 ר' בנציון ב"ר אברהם זאלצבערג
 ר' בנציון ב"ר יהודה ליב מנעמאקס
 ר' בענע פיין
 הרב ר' (רובו בער מנשה אבראמאוויץ רב העדה
 ר' דובער טערעספאלסקי מראסין הדר
 ביאהנסבורג (אפריקא)
 ר' דוב יעקב ב"ר יהודה ליב הלוי לעווין
 ר' דובערש ב"ר אליעזר רעאס
 ר' דובער ב"ר צדוק ראבינאוויץ מראסין הדר
 בצאריצין
 ר' דובער ב"ר זלמן גרינבערג מראסין הדר
 ביורבורג

ר' דובער יעקב ב"ר אברהם יודעלאוויץ
 מנעמאקס
 ר' דובער ב"ר אברהם צבי מעהל
 ר' דובער ב"ר אייזיק ראפאלאוויץ מראסין
 הדר בטאורין
 ר' דובער גרינשטיין
 ר' בצלאל בלאך
 ר' בצלאל ב"ר צדוק ראבינאוויץ מראסין
 הדר ב"אדן
 ר' ברוך שאראווסקי
 ר' ברוך ב"ר צבי נארפינקעל שהיה מ"מ
 בעידנו, ואח"כ בשאוויץ, וכעת מ"מ בפלאדא
 עלפא.
 ר' ברוך לעווים
 ר' ברוך לעווער
 ר' ברוך אליעזר שימקאווסקי
 ר' הח' ברוך ב"ר בצלאל גאלוביצקי מויטקעוויץ
 ר' ברכי' ב"ר ישראל צבי פינקעלבראנד

ג

ר' גבריאל ב"ר שניאור אלימלך הלם (עורך
 דין).
 ר' גרשון ב"ר אברהם אלי' קאפלאן הדר בער
 קאפעווא.
 ר' גרשון במהר"ן עפשטיין ש"ץ ושי"ב
 ביורבורג
 ר' גרשון יהודה העשילקאוויץ מיורבורג.

ד

ר' דוד ראזענבלום, רוקח'
 ר' דוד קאבאצניק
 ר' דוד ב"ר נתן ואלין
 ר' דוד ב"ר משה דימאנט מראסין הדר
 ביורבורג
 ר' דוד ליב ב"ר שמואל קצב
 ר' דוד שכתי ב"ר אברהם צבי ראזענצוויץ
 מראסין הדר בשיקאגא

ה

ר' (צבי) הירש יעקב טאו

שמות הפרענומער אנטען

ר' נשלתה זלמן ב"ר יהודה ליב מראש
הר בקעליס
ר' נשלתה זלמן ב"ר צדוק ראבינאוויץ מראש
הר בבאן

ר' ועליג הצרקן
ר' ועליג טאן

ח

ר' חיים צבי ואקהיים
ר' חיים משה וואלאזענסקי
הרה"צ הדרשן ר' חיים זלמן מאַמס מ"ס דמא
קאמא

ה"ר חיים הלוי הערצטאן בע"ס, דב"ר ה"ר
ר' חיים יהושע הלל חנוך
ר' חיים צבי פרידמאן
ר' חיים טויבמאן
ר' חיים ב"ר משה דימאמס
ר' חיים שמעון בלאך

ר' חיים קעלמאן
ר' חיים צבי הירש חווייראן
לזכרון בעד נשמת הגנוה הרה"צ הצדיק ר'
חיים הלל פריד מוואלאזין ז"ל, שנפטר בשנת
תרע"א

ר' חיים יהושע ארמער מעלים
ר' חיים ב"ר זונדיל זק"ש מראשין הרר בניארק
אחי ר' חיים נטע מארקאוויץ בניארק
הח' חיים נתן פערסקי מוואלאזין
ר' חיים בינה ב"ר מאיר לעוויער
ר' חלוונה ב"ר צבי נארפונקעל

ט

ר' טובי' ב"ר משה יהודה סטאלעוויץ
הח' טובי' מאור מיורבונג
ר' מורדוס יאסעלאוויץ

י

הג' ר' יהודה ראבינאוויץ מיורבונג
ר' יהודה וויגארסקי
ר' יהודה מאגליניצקי
ר' יהודה קאפלאן

ר'

ר' נצבי' הירש לייבאוויץ
ר' נצבי' הירש אברהם פרידמאן מראשין הרר
ביורבונג

ר' נצבי' הירש טערעספאלסקי
ר' נצבי' הירש עקיבא מויבעליס
ר' נצבי' הירש סטערין סכפר פאלעפ
ר' נצבי' הירש שלמה האפנעכערג
ר' נצבי' הירש ליב ב"ר חיים קארבעליניק
ר' נצבי' הירש ב"ר דוד יעקב ראמבארד
ר' נצבי' הירש וויין

חחני ר' נצבי' הירש ליב שער מפאריז
הרה"צ הח' נצבי' הירש ב"ר שלמה אריה
אשקאוויץ מהורארנא

הרה"צ ר' נפתלי הערץ רואנסקי מאורעצא
ר' יהושע העשיל מאגלעווסקי
ר' יהושע העשיל ראוען
ר' יהושע העשיל ב"ר חיים יהודה נאלעבראדסקי

י

הח"ש ר' נואב וואלף מארקאן מוילנא
ר' נואב וואלף יצחק הכהן שלאמאוויץ
ר' נואב וואלף ב"ר אלעזר זאלין
ר' נואב וואלף מאגידאוויץ ובנו ר' שלום
מיורבונג

ר' נואב וואלף ב"ר זלמן ליבאשיץ מראשין
הרר בפעטערבירג
ר' נואב וואלף מעלים מוידוקלא

י

הח' ושמאל' אנכיל קאלעסניקער בניארק
כהנאב"ר דסמילא

ר' זבולון בנציון ב"ר זלמן מראשין הרר
בסאווינג

ר' זונדיל חווייראן
ר' זונדיל ב"ר חיים זק"ש מראשין הרר בניארק
ר' זיאלו ווסמאן ב"ר ברוך אליעזר שימקאווסקי
ר' זיסל חווייראן
ר' זיסל וילבערשטיין מראשין הרר בסאווינג
ה"ר ושלמה זלמן כהנר"ש רודענסקי מוואלאזין
ר' ושלמה זלמן ב"ר גרשון קאפלאן

שמות הפרענומער אנמען

- ר' יחיטע ב"ר שמואל קצב
 ר' יהושע ב"ר ולמן מושקאט
 ר' יונה מעהל
 ר' יונה נשמת ר' יונה מרדכי ראזענפעלד
 ע"ה
 הרה"ג הדרשן ר' יוסף אהרן הלוי ראבינאוויץ
 מ"מ דמתא קאוונא
 הרה"ג ר' יוסף איסר הלוי שור
 ר' יוסף יצחק ב"ר משה דאויידאוויץ
 ר' יוסף ב"ר ולמן בראט
 ר' יוסף יוזף מאגניצקי מראסין, כעת מדפיס
 בפילארעליא וסחבר, עוזר המורה והחלמיד
 סחחתי הרבני הנכבד ר' יוסף יוזף פערסקי
 זקן העדה בוואלאוין
 ר' יוסף דימאנט
 ר' יוסף ב"ר נשמת ר' יוסף ב"ר יחזקאל הכוזב
 מאנקאווסקי ע"ה
 ר' יוסף אבא ב"ר יצחק פיין מראסין הדר
 באשווייל
 ר' יוסף ב"ר דובער פארטעני
 ר' יוסף ברוך גאלדברג
 ר' יוסף בערמאן
 ר' יוסף לידניץ
 ר' יחיאל מערעספאלסקי מראסין הדר
 בווארשא
 ר' יחיאל קראסנעסמאו
 ר' יעקב מאיר שניטקין
 הר"ר יעקב שלמה וויינבערג מראסין הדר
 ביורבורג
 ר' יעקב יעקב איסרעלאוויץ
 ר' יעקב וויינשטיין
 ר' יעקב ווגדיל בלאך
 ר' יעקב ב"ר יהושע העל
 ר' יעקב פישל ב"ר נטע בראזל מראסין
 הדר בפ"ט
 ר' יעקב ראובן מראסין הדר באנוואנאראד
 פ' ווילנא
 ר' יעקב ב"ר משה חאסמאוויץ
 ר' יעקב אבינודור לופינסקי
 ר' יעקב געץ מראסין הדר ביורבורג

ר' מאני מאן
ר' ויהאל מיכל ב'ר צבי הירש עפשטיין
הח' מיכל ב'ר חיים יהושע הלל תנור
ר' מנחם מענדל ב'ר דוב זאנער מראסין
הדר בווארשא

ר' מנחם מענדל ב'ר יחאל ציפשיץ
ר' מנחם מענדל איכאד
ר' מנחם מענדל טוב
ר' מרדכי פערלאוו
ר' מרדכי שלמה ב'ר יעקב אייעזר נרינבערג
מראסין הדר בפילאדעלפא
ר' מרדכי ב'ר זלמן נרינבערג מראסין
הדר ביורכונג

ר' מרדכי ב'ר שמואל ראזאיצקי
ר' מרדכי ב'ר צדוק ראבינאוויץ מראסין ה' בבאק
ר' מרדכי ברוק
ר' מרדכי פאלונסקי מקושעלישאק
ר' מרדכי ב'ר דוד מעלער
ר' משה הלל ב'ר יהודה בערענשטיין
ר' משה ב'ר יעקב דימאנט
ר' משה דוד שונאם
ר' משה ב'ר דובער נארדאן
ר' משה ב'ר דובער פאלראוויץ מראסין הדר
ביאנישאק
הרה"ג ר' משה יצחק וויטשיק מקעליס
ר' משה יהודה ב'ר אברהם יודעלאוויץ
פנעמאקסט

ר' משה מרדכי לעווינסאהן
הרה"ג ר' משה חיים אפרים בהר"ש נאדמטש
משיטעוו
ר' משה ב'ר יוסף מאיר שאמשענאוויץ
ר' משה ב'ר מאיר לעוונער
ר' משה פייבייל נאדלעווסקי מראסין הדר בוילנא
ר' משה אמאנאו מפעטערבורג
ר' משה יצחק ב'ר יוסף הכהן מאנאחמסקי
ר' משה יוסף נארדאן מסיאורדי
ר' משה פערילמאן
ר' משה חיים אפרים שונאם
ר' משה זאקס מקראו
ר' משה פייבייל תנור מראסין הדר בקלייזלאג
ר' משה מוויקאנסקי

ר'

ר' ישראל ב'ר מרדכי סנדרל
הח' ישראל זילבערשטיין בהנאון ר' שמחה
דוב הגאב"ד דארלא
ר' ישראל שונאם

ס

הרה"ג ר' יהודה ליב קיוועלאוויץ ר"ם בקליוו
חיי אדם
הר"ר ארי' ליב בהרה"ג ר' אלחנן שיף ש"צ
בוואראנעווש
ר' ליב ב'ר אברהם אלי' קאפלמן
ר' ליב שלאמאוויץ
ר' ליב מאו ממאויק
ר' ליב ב'ר אייזיק ראפאלאוויץ מראסין הדר
בסאורדיג

ר' ליב ב'ר פישל קאפלמן
ר' יהודה ליב גין מראסין הדר בקאונא
ר' ליב היילפערין מקעליס
ר' ליב יהושע ריטעווסקי
ר' ליב ב'ר יוסף מאנאקאווסקי
ר' ליב ב'ר ישעי' נאלרבערג
ר' ליב ב'ר שמעון בלאך
ר' ליב באקאנסקי מוואלאוין
חתני ר' ליב עלעם מניארכ
ר' ליב באנער מראסין הדר ביורכונג
ר' ליב לוריא
הב' ריב פערלאוו
ר' ליב נארדיסקי

מ

ר' מאיר יוסף ראמשטיין
ר' מאיר ליב כרוידא
ר' מאיר מאו מראסין הדר בלאדו
ערך דין ר' מאיר ב'ר שמשון לעוו
ר' מאיר ב'ר צדוק ראבינאוויץ מראסין הדר
בעיר ניושני נאוואגאראד
ר' מאיר ב'ר זלמן ויוו
ר' מאיר ב'ר ישראל הלוי שקצקע
ר' מאיר ב'ר צבי הלוי לעווין
ר' מאיר חווייראן
ר' מאיר יאסעלעוויץ
אחז ר' מאיר ליב מארקאוויץ מניארכ

כב

שמות הפרענומער אנטען

ר' ויעקב קאפעל הורוויץ מקאונא

ר

ר' ראובן הירש מטאווינ

ר' ראובן ב"ר שמואל נאדריסקי

ר' ראובן זאב בלאך

הנאון מאה"ג מ"ה רפאל שפירא שליט"א

הנאב"ד ור"ם דק"ק וואלאוין ובנו הרה"ג וכו'

ר' ישראל איסר שפירא נ"י מקאונא

ש

הר"ר שלום טובי' נייזידעל מראסין הדר

בזאנער חרש

ר' שלמה ב"ר צבי בלעך

ר' שלמה מרדכי פרידמאן

הח' שלמה צבי ב"ר שחתי שפירא מלאדו

ר' שמואל יוסף לעווין

ר' שמואל קאפעל פרידמאן

ר' שמואל יצחק ח"ר פייכל פין

ר' שמואל יצחק גער

ר' שמואל ווישקין

הרה"ג הח' שמואל מנחם מענדל הירשאוויץ

מיאנאווא

הח' שמואל זלמן ב"ר משה צבי זוחאוויצקי

מעיר מייצאד

לזכרון בעד נשמת ר' שמואל ב"ר נחום בלאך

ע"ה

הנ' ר' שמעון אידעלאוויץ סוילנא

ר' שמעון מינער מראסין הדר באלטאנא

(אמעריקא)

ר' שמעון געץ

ר' שמעון דאווידאוויץ משאק

ר' שמעון ליב סימאנוו מראסין הדר

ביורבורג

לזכרון בעד נשמת ר' שמעון ב"ר אברהם

יצחק פערסקי ע"ה סוואלאוין שנפטר בשנת

תרע"ב

הר"ר שמעי' דארפאין

ר' שמרי' קאפלאן

ר' שמשון מיכל פערסקי רב סמעה"מ בוואלאוין

ר' משה קליין מקענינסבערג

ר' משה יידיה ב"ר יעקב באנק

ר' משה מרדכי לאווארסקי

ר' משה יצחק שעסקאוויץ

הר"ר סטולם פישל בעהר

נ

ר' נחום שאבאשוויץ

ר' נחום אייזיק ב"ר צבי אלעזר ראטנארד

מראסין הדר במאווינ

ר' נחום יעקב ב"ר שמואל בלאך

הרה"ג ר' נחום יוסף ב"ר יצחק אייזיק גארעליק

מקאפולי

ר' נחמי' ב"ר זלמן ליבאשיץ מראסין הדר בפ"ב

ר' נחמי' בלאכער

ר' נחמי' קאסעלעווסקי מנירמענאלי הדר מראסין

ר' ניסן חיים ב"ר גבריאל בצלאל סעלים

מראסין הדר בשאקי

ר' נתן נטע צוקערניק

ר' נתן נטע קארנאווסקי

ר' נתן נטע זאקעיים

ר' נתן נטע ראזענפעלד

ע

ערדאל אהרנ'סאהן

ר' ערדאל יוז' שר"ב רעדנו

ר' ערדאל סנדלר

ר' ערדאל זעליג ב"ר פאלק קוסעל

פ

ר' פרנא פייכל פין

ר' פרנא בעקער

ר' פנחס ב"ר יעקב הכהן קאפלאן

ר' פנחס בלאך

ר' פנחס מירעלסקי

צ

ר' צדק תנור

לזכרון בעד נשמת ר' צמח ב"ר אליעזר רעאס ע"ה

ק

ר' ויעקב קאפעל ב"ר חיים מויבסאן

